

Otoci Ist i Škarda (glavni urednik Josip FARIČIĆ), Sveučilište u Zadru – Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije – Matica hrvatska: ogranak u Zadru – Hrvatsko geografsko društvo: Zadar, Zadar, 2010., 873 str.

Monografija koja predstavlja dva otoka zadarskog arhipelaga, *Otoci Ist i Škarda*, opsežno je interdisciplinarno djelo koje donosi podatke iz prirodoslovlja, povijesti, demografije, gospodarstva, kulturne baštine ali razmatra i budućnost otoka.

Knjiga počinje »Predgovorom« Josipa Faričića (3–5) i tekстом »Hommage Branku Smoljanu« iz pera Zdravka Smoljana (7–12). Nakon ta dva teksta slijede tri priloga koja čine uvodnu cjelinu.

S pravom je prvi rad uvodne cjeline »Kamo idu naši otoci?« Ivana Šimunovića (17–29), koji problematizira tako aktualno pitanje depopulacije otoka. Sljedeći je rad Ivana Lajića naslovljen »Mali otoci Hrvatske i njihova demografska perspektiva – primjer otoka Ista« (31–42), dok Vladimir Skračić potpisuje tekst »Otoci i otočani – pogled sa Sveučilišta« (43–57).

U prvoj tematskoj cjelini monografije, koja nosi naziv *Prirodoslovlje*, nalazi se osam radova. Prvi je rad Damira Magaša »Prirodno geografska osnova – potencijal razvoja otoka Ista i Škarde« (63–92). »Geološka građa otoka Ista i okolnih otočića« tema je istraživanja Alana Mora, Vlaste Čosović i Emő Márton (93–97), a »Hidrogeološke značajke otoka Ista« razmatraju Josip Terzić i Ivan Slišković (99–108). Nadalje, slijedi rad Marice Mamut »Geomorfološke značajke otoka Ista i Škarde« (109–120), a zatim slijede radovi »Pedološke značajke i uporabna vrijednost tla otoka Ista i Škarde« Stjepana Husnjaka (121–135), rad Ladislava Čose »Klima Ista i Škarde« (137–147) te tekstovi koji se bave vegetacijom Ista i Škarde (Milenko Milović i Marija Pandža »Vaskularna flora otoka Ista i Škarde s pripadajućim otočićima i hridima«, 149–186) i na kraju ponovno rad M. Pandže »Vegetacija Ista i Škarde s pripadajućim otočićima« (187–208), čime se zatvara cjelina iz prirodoslovlja.

Sljedeća je cjelina *Povijest*, koja će ujedno u ovome prikazu izazvati najviše pozornosti i u njoj se nalazi devet radova. Cjelina počinje radom Šime Batovića »Bilješke o najstarijoj povijesti otoka Ista i Škarde« (213–220), u kojem se predstavljaju lokaliteti na kojima su pronađeni najstariji tragovi ljudskoga prebivanja na ovim otocima. Rad Kristijana Jurana »Otoci Ist i Škarde u srednjem i ranom novom vijeku – pristup istraživanju i nove spoznaje« (221–250) prati trag spisa obitelji Lantana, nekadašnjih vlasnika Ista i Molata, te rekonstruira svakodnevni život tadašnjih otočana i problematizira pitanje pripadnosti otoka.

U radu »Ist i Škarde u prvoj polovici 19. stoljeća« Stijepo Obad (251–259) bavi se kretanjem stanovništva na otocima, prati gospodarsku djelatnost i crkvene prilike. Na taj rad tematski se nadovezuje rad Tade Oršolića »Ist i Škarde od sredine 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata« (261–269), koji se bavi gospodarskim granama, pomorstvom i poljodjelstvom te demografskim pokazateljima kao i općim društvenim prilikama tijekom spomenutog razdoblja. Grozdana Franov Živković u radu »Bratovštine (skule) župe Sv. Mikule na otoku Istu u 18. st. i 19. st.« (271–289) istražuje glagoljske matrikule kao važno povijesno vrelo o stanovništvu i vjerskim prilikama na Istu. Zlatko Begonja u radu »Ist i Škarde u Drugom svjetskom ratu i poraću, 1943.–1946.« (291–302) razmatra opće (ne)prilike na otocima u navedenom razdoblju. Rad »Župa Ist« Pavla Kere (303–323) donosi nam podatke o materijalnim (sakralnim objektima na otoku, vrijednim predmetima crkve sv. Nikole i župne kuće u Istu) i duhovnim (svećenici i tamošnji župnici) vrijednostima koje posjeduje spomenuta župa. O povijesti školstva u Istu progovara rad Šime Ljubičića »Pučka škola u Istu« (325–345). U njemu autor detaljno razmatra razvoj pučke škole u Istu od 1858. do njezina zatvaranja 2006. godine. Završni rad u cjelini *Povijest* potpisuje Josip Faričić »Otoci Ist i Škarde na starim kartama – mali otoci u 'velikoj' geografiji Jadrana i Sredozemlja« (347–390). U njemu autor raščlanjuje prikaze otoka na kartama od njihovih najstarijih kartografskih izvora i prikaza do zemljovida iz prve polovine 19. stoljeća.

U cjelini *Demografija, društvena geografija i gospodarstvo* sadržano je deset radova. Prvi je rad G. Franov Živković »Povijesna demografija Ista i Škarde na temelju glagoljskih matičnih knjiga iz 17. i 18. st. te tabelarnih matica iz 19. st.« (395–429). Autorica objavljuje tabelarne matice s poimeničnim popisima obitelji te analizira onodobne demografske trendove. Sljedeći je rad Vere Graovac Matassi »Suvremeni demografski razvoj Ista i Škarde« (431–443.). U njemu autorica prati kretanje stanovništva obaju otoka od prvih popisa iz

16. stoljeća do popisa stanovništva provedenog 2001. godine. Slijedi rad Branka Smoljana »Rodoslovlja išćunskih obitelji« (445–551), najopsežnijem radu ove monografije, koji je neobično zanimljiv zbog svoje minucioznosti i donošenja svih kroz izvore raspoloživih podataka o stanovništvu otoka Ista. Rad Janka Segarića »Iseljništvo otoka Ista i Škarde« (553–562) nezaobilazna je tema i čimbenik povijesnoga razvoja svih hrvatskih otoka. U radu se donose podatci o iseljenicima otoka Ista i Škarde koji su se raselili na sve strane svijeta. Mladen Levačić u radu »O iseljenicima s otoka Ista« (563–571) bavi se istom temom kao i predhodni rad, ali temeljni izvor njegovoga istraživanja su podatci o išćunskim iseljenicima zabilježeni u useljeničkome uredu u Ellis Islandu (New York) početkom 20. stoljeća.

Sljedećih pet radova svoju pozornost usmjerava na gospodarstvo ovih dvaju otoka. Rad »Poljoprivreda i razvoj ruralnog krajolika Ista i Škarde« J. Faričić, Anice Čuka i Vlatke Colić (573–598) donosi povijesni razvoj poljodjelstva Ista i Škarde u 18. i 19. stoljeću te naglasak stavlja na promjene u prostornim obilježjima i identitetu ruralnoga krajolika zbog demografskog opadanja. Tema opsežnog rada Romana Segarića jest »Pomorstvo otoka Ista i Škarde« (599–689) ta iznimno važna stavka svakog otočkoga gospodarstva. Autor se u radu referira i na razvoj išćunske luke, kao i na lučki promet te lučku službu. U sljedećem radu isti autor R. Segarić bavi se »Ribarstvom otoka Ista i Škarde« (691–733). U radu se donose statistički pregledi išćunskih ribarskih plovila u pojedinim razdobljima te se navode osobitosti ribolovnih tehnika i alata, kao i pregled strukture ulova ribe i sl. Treći rad istoga autora jest »Obrt i trgovina Ista i Škarde« (735–750). U njemu se navode vodeće obrtničke djelatnosti poput proizvodnje brašna, drvenog ugljena, zidarstva, kovačkih i stolarskih obrta, zatim obrti vezani uz ribarstvo i pomorstvo. U radu se opisuje i trgovačka djelatnost otoka. Posljednji rad ove cijeline jest rad Josipa Faričića i Doris Mikuličić »Turizam – jezgra suvremene ekonomske aktivnosti na Istu i Škardi« (751–766). U radu se razmatraju geografski čimbenici razvoja turizma na otocima, oblici turizma kao i smještajni kapaciteti, ugostiteljski sadržaji te sidrišta i privezišta, a na kraju se donosi i pregled turističkog prometa.

Četiri rada sadrži cjelina pod nazivom *Kulturna baština*. U prvome radu Josipa Lisca »Čakavština Ista i Škarde« (771–778) analizira se govor stanovnika navedenih otoka. Rad Ante Jurića »Toponimija Ista i Škarde« (779–808), kako mu samo ime govori, bavi se toponimijom navedenih otoka. Rad Jasenke Lulić Štorić »Tradicijska nošnja otoka Ista kao pokazatelj odnosa između muškarca i žene« (809–816) donosi nam vrijedne etnološke podatke koji su kontekstualizirani kroz odnose između spolova. Posljednji rad ove cjeline potpisuju Kornelija Kuvač-Levačić i Patrick Levačić »Čudnovate priče otoka Ista – o štrigi Konstanti, mori, spudgulcu i mudukljuaku: prilog proučavanju usmene tradicije i vjerovanja otoka Ista« (817–822).

Završna cjelina knjige *Budućnost otoka kroz prostorno planiranje* sadrži tekst Vladimira Mattionija i Nives Kozulić »Otoci Ist i Škarda u urbanističkim planovima« (827–848). Na kraju knjige nalaze se sažetci svih radova na engleskome jeziku (849–873).

Interdisciplinarni zbornik radova koji tematizira otoke Ist i Škardu impresivno je djelo koje zaslužuje svaku hvalu. Zbornik pokriva najrazličitije teme i znanstvene cjeline koje detaljno opisuju do najsitnijih detalja život na otocima Istu i Škardi. Neke od tema koje

se obrađuju jesu depopulacija otoka, prirodna i geografska obilježja otoka, hidrogeološka i geomorfološka obilježja otoka, pedološke značajke i klima te vegetacija otoka. To su samo neke teme koje se obrađuju u cjelini pod nazivom *Prirodoslovlje*. Nadalje, cjelina koja obuhvaća povijest otoka obrađuje kronološki teme u rasponu od najstarije povijesti otoka pa skoro do današnjih dana. Naravno, ne zaboravljaju se obraditi ni teme poput Crkve i školstva. U zborniku su temeljito obrađene i demografska struktura otoka, gdje se donose i cijela rodoslovna stabla išćanskih obitelji, kao i društvena demografija i gospodarstvo. Preko tema iz kulturne baštine dolazi se do kraja zbornika, koji završava suvremenim problemima i urbanističkim planovima dvaju otoka. Sav ovaj impresivan tekst popraćen je brojnim fotografijama, tablicama, grafovima i kartama koje služe boljem razumijevanju i lakšem snalaženju kroz zbornik.

Šime Dunatov